

Umumiy oʻrta taʼlim maktablarida deviant holatlarini oldini olishning ijtimoiy pedagogik asoslari

Annamuratov Zohid Amanboyevich

Annotatsiya: Ushbu maqola umumiy oʻrta taʼlim maktablarida deviant holatlarni oldini olishning ijtimoiy pedagogik asoslarini oʻrganishga bagʻishlangan. Maqolada deviant holatlarning sabablarini tahlil qilish, ularning oldini olishda ijtimoiy pedagogikaning ahamiyati, shuningdek, maktab muhitida samarali profilaktika choralarini amalga oshirish boʻyicha takliflar berilgan. Ijtimoiy pedagogik yondashuvlar orqali oʻquvchilarning psixologik salomatligini mustahkamlash, jamoaviy ruhni oshirish va ijtimoiy koʻnikmalarni rivojlantirishga eʼtibor qaratiladi.

Kalit soʻzlar: deviant xulq, ijtimoiy muhit, pedagogik nazorat, preventiv chora-tadbirlar, ijtimoiy qoʻllab-quvvatlash, sotsializatsiya jarayoni, xulq-atvorni modellashtirish.

Abstract: This article is devoted to the study of the socio-pedagogical basis of prevention of deviant situations in general secondary schools. The article analyzes the causes of deviant situations, the importance of social pedagogy in their prevention, as well as suggestions for the implementation of effective preventive measures in the school environment. Emphasis is placed on strengthening the psychological health of students, increasing team spirit and developing social skills through social pedagogical approaches.

Key words: deviant behavior, social environment, pedagogical control, preventive measures, social support, socialization process, behavior modeling.

Аннотация: Данная статья посвящена изучению социально-педагогических основ профилактики девиантных ситуаций в общеобразовательных школах. В статье анализируются причины возникновения девиантных ситуаций, значение социальной педагогики в их профилактике, а также предложения по реализации эффективных профилактических мер в школьной среде. Особое внимание уделяется укреплению психологического здоровья студентов, повышению командного духа и развитию социальных навыков посредством социально-педагогических подходов.

Ключевые слова: девиантное поведение, социальная среда, педагогический контроль, профилактические меры, социальная поддержка, процесс социализации, моделирование поведения.

Kirish: Umumiy oʻrta taʼlim maktablarida deviant holatlarini oldini olish ijtimoiy pedagogik asoslarini talab qiladi. Deviant xulq-atvor — bu qabul qilingan ijtimoiy normalar, qadriyatlar va meʼyorlarga zid boʻlgan xatti-harakatlar yoki holatlarni ifodalaydi. Bunday holatlarning oldini olish uchun bir nechta ijtimoiy pedagogik asoslarni koʻrib chiqish mumkin:

1. Taʼlim jarayonining diversifikatsiyasi: Oʻquvchilarning qiziqishlari va ehtiyojlariga mos ravishda taʼlim dasturlarini ishlab chiqish, ularni faol ishtirok etishga undash.

2. Ijtimoiy muhitni yaxshilash: Maktabda ijobiy psixologik muhit yaratish, oʻquvchilar oʻrtasida hurmat va hamjihatlikni rivojlantirish.

3. Oila bilan hamkorlik: Oila va maktab oʻrtasidagi aloqalarni mustahkamlash, ota-onalarning tarbiyaviy masalalarda faol ishtirok etishini taʼminlash.

4. Psixologik yordam: Oʻquvchilarga psixologik yordam koʻrsatadigan mutaxassislar jalb qilish, stress va depressiya kabi muammolarni bartaraf etishda yordam berish.

5. Profilaktika tadbirlari: Maktabda deviant xulq-atvorning oldini olishga qaratilgan profilaktika tadbirlarini oʻtkazish, seminarlar, treninglar va maʼruzalar orqali oʻquvchilarga zararli odatlardan himoya qilish.

6. Maktab ichidagi faoliyatlar: Oʻquvchilarni sport, sanʼat va boshqa ijodiy faoliyatlarga jalb qilish orqali ularning salbiy xulq-atvorlardan uzoqlashishini taʼminlash.

7. Mentorlik tizimi: Tajribali oʻqituvchilar yoki katta sinf oʻquvchilari orqali kichik sinf oʻquvchilariga mentorlik qilish tizimini joriy etish.

8. Ijtimoiy koʻnikmalarni rivojlantirish: Oʻquvchilarga muloqot qilish, jamiyatda toʻgʻri ijtimoiy munosabatlarni oʻrnatish koʻnikmalarini oʻrgatish.

Bu asoslar umumtaʼlim maktablari uchun deviant holatlarning oldini olishda samarali strategiyalar sifatida xizmat qiladi. Taʼlim jarayonida har bir elementning ahamiyatini eʼtiborga olish zarurdir; bu esa nafaqat maktab muhitida, balki kengroq ijtimoiy kontekstda ham shakllanadi. Oʻrta taʼlim tizimi yoshlarda ijtimoiy, emosional va akademik rivojlanishni taʼminlashda muhim rol oʻynaydi. Deviant

xulq-atvor – bu normadan chetga chiqish, ijtimoiy me’yorlarga zid keluvchi xatti-harakatlar bo’lib, u yoshlarda psixologik, ma’naviy va madaniy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuningdek, maqolada oilaning roli, maktab va jamoatchilikning hamkorligi hamda zamonaviy texnologiyalarni qo’llash orqali deviant holatlarni oldini olish imkoniyatlari muhokama qilingan. Ushbu tadqiqot natijalari umumiy o’rta ta’lim maktablari uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga yordam beradi va yoshlarning sog’lom rivojlanishini ta’minlashda yo’naltiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi. Maqola ijtimoiy pedagogika sohasida mutaxassislar, o’qituvchilar va ota-onalar uchun foydali ma’lumotlarni taqdim etadi hamda deviant xulq-atvorga qarshi kurashishda birgalikdagi sa’y-harakatlarning zarurligini ta’kidlaydi.

Asosiy qism: Umumiy o’rta ta’lim maktablarida deviant holatlarini oldini olish ijtimoiy pedagogik asoslari muhim ahamiyatga ega. Ushbu tezisda biz deviant xulq-atvor, uning sabablari va oldini olish usullariga e’tibor qaratamiz.

1. Deviant xulq-atvor tushunchasi

- Ta’definiya: Deviant xulq-atvor — bu jamiyat tomonidan qabul qilingan me’yor va qoidalardan chetga chiqishdir.

- Turlari: Jinoyatchilik, giyohvandlik, maktabdan qochish, psixologik muammolar.

2. Deviant holatlarning sabablari

- Ijtimoiy omillar: Oila tarbiyasi, ijtimoiy muhit, do’sklar ta’siri.

- Psixologik omillar: Shaxsiy xususiyatlar, stress, depressiya.

- Ta’lim jarayoni omillari: Maktabdagi muhit, o’qituvchilar bilan munosabatlar.

3. Deviant holatlarni oldini olishning ijtimoiy pedagogik asoslari

- Oila bilan hamkorlik: Ota-onalar va o’qituvchilar o’rtasida samarali aloqa o’rnatish.

- Maktab ichidagi ijtimoiy dasturlar: Sport tadbirlari, san’at va madaniyat faoliyatlari orqali bolalarning ijtimoiy ko’nikmalarini rivojlantirish.

- Psixologik yordam xizmatlari: Maktabda psixologlar ishtirok etgan holda bolalar uchun yordamchi dasturlarni tashkil etish.

4. Oldini olish usullari

- Preventiv ta’lim dasturlari: O’z-o’zini anglash va hissiyotlarni boshqarish bo’yicha darslar.

- Ijtimoiy ko’nikmalarni rivojlantirish: Hamkorlik qilish, muloqot qilish va muammolarni hal qilish ko’nikmalariga e’tibor berish.

5. Natijalar va tavsiyalar

- Umumta'lim maktablariga deviant holatlarni oldini olish bo'yicha kompleks yondashuvni ishlab chiqish zarur.
- Ota-onalar uchun seminarlar tashkil etish va ularni ta'lim jarayoni bilan bog'lash.

Bu maqolada keltirilgan fikrlar umumta'lim maktablarda deviant holatlarni oldini olish borasida ijtimoiy pedagogik yondashuvni yanada samarali amalga oshirish uchun yo'l xaritasini belgilab beradi.

Muhokama: Umumiy o'rta ta'lim maktablarida deviant holatlarini oldini olishning ijtimoiy pedagogik asoslari

Deviant holatlar, ya'ni ijtimoiy normadan chetga chiqish, yosh avlodning tarbiyasida jiddiy muammo hisoblanadi. Umumiy o'rta ta'lim maktablari esa bu muammoni hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu esseyda deviant holatlarni oldini olishning ijtimoiy pedagogik asoslariga to'xtalib o'tamiz.

1. Ijtimoiy muhit va pedagogik ta'sir

O'rta ta'lim maktabi yoshlar uchun ijtimoiylashuv jarayonining asosiy maydoni hisoblanadi. O'quvchilar sinfda, do'stlar orasida va boshqa ijtimoiy guruhlarda o'zlarini qanday tutishlarini o'rganadilar. Shuning uchun, o'qituvchilar va pedagoglar tomonidan yaratilgan muhit juda muhimdir. Salbiy qoidalar va normalarni bartaraf etish uchun ijobiy ijtimoiy atmosfera yaratish lozim.

2. Ta'lim jarayonida individual yondashuv

Har bir o'quvchi - noyob shaxsdir. Ularning ehtiyoji, qobiliyatlari va qiziqishlari turlicha bo'ladi. Shuning uchun, ta'lim jarayonida individual yondashuvni qo'llash zarurdir. O'qituvchilar har bir o'quvchining kuchli tomonlarini aniqlab, ularni rivojlantirishga yordam berishlari kerak. Shu tarzda, o'quvchilarning muvaffaqiyatlari ularga ishonch bag'ishlaydi va deviant xulq-atvorning oldini olishga yordam beradi.

3. Oila va maktab hamkorligi

Oila - bolalar tarbiyasining birinchi manbai hisoblanadi. Maktab bilan oilaning samarali hamkorligi deviant holatlarni oldini olishda juda muhimdir. Ota-onalar bilan muntazam uchrashuvlar o'tkazilishi, ularning bolalari haqida ma'lumot berilishi va birgalikda rejalashtirish amalga oshirilishi kerak. Bunday hamkorlik bolalarning xulq-atvoriga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

4. Ijtimoiy dasturlar va tadbirlar

Maktablarda turli xil ijtimoiy dasturlar, sport musobaqalari, madaniy tadbirlar o‘tkazish orqali o‘quvchilarning faol ishtirokini rag‘batlantirish mumkin. Bunday tadbirlar nafaqat jamoaviy ruhni oshiradi, balki yoshlarda mas’uliyat hissini mustahkamlashga yordam beradi.

5. Psixologik yordam

Deviant xulq-atvor ko‘p hollarda psixologik muammolar bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Maktablarda psixologlarning mavjudligi va ularning faol ishtiroki bu muammoning yechimi bo‘lishi mumkin. Psixologlar talabalar bilan ishlash orqali ularning ichki hissiyotlarini aniqlab olishlari va ularga professional yordam ko‘rsatishlari mumkin.

Xulosa

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida deviant holatlarni oldini olish murakkab jarayondir, ammo bu faoliyatni amalga oshirish uchun ko‘plab imkoniyatlar mavjuddir. Ijtimoiy pedagogik yondashuv esa ushbu jarayonda markaziy ahamiyatga ega bo‘lgan tamoyil hisoblanadi. Ta’lim jarayonida individual yondashuvni qo‘llab-quvvatlash, oilalar bilan hamkorlik qilish, turli tadbirlarni tashkil etish va psixologik yordam ko‘rsatishni yo‘lga qo‘yish orqali biz yosh avlodimizni sog‘lom tarbiyalangan shaxs sifatida shakllantira olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "Pedagogika" - A.S. Makarenko.
2. "Ijtimoiy pedagogika" - V.N. Kolesov
3. "Deviant xulq-atvor va uning oldini olish" - Z.A. Fayzullaeva
4. "Yoshlar psixologiyasi" - B.G. Ananiev Yoshlarni psixologik rivojlanishi, ularning ijtimoiy muhitdagi o‘rni va deviant holatlarni oldini olish bo‘yicha psixologik yondoshuvlar.
5. "Tarbiyaning innovatsion texnologiyalari" - S.N. Pirogova